2008/361

ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

HABERLER

Ocak 1999, Sayı: 7

Editörden

İkinci bin yılın sonuna yaklaşırken, ilginç bulacağınızı umduğumuz gelişmeler, kazı-araştırma raporları, kitap tanıtımları ve Enstitü'den haberlerle dolu bültenimizin 7. sayısı ile yine birlikteyiz.

Bu sayıda baş makale olarak, Dr. Paul Lawrence tarafından bizim için hazırlanan "Anadolu'daki Coğrafya Adlarının Eski Ahit'teki Yansıması" konulu bir çalışmayı yayınlıyoruz. Burada M.Ö. II. bin yılın sonları ile I. bin yıla ilişkin Anadolu toplumlarından kutsal kitapta yer bulanlar toplu olarak değerlendirilmektedir.

Kurucu başkanımız Sayın Prof. Dr. Ali M. Dinçol ile yapılan söyleşide Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü'nün kuruluş serüveninin ayrıntılarını, yapılanlar ve yapılamayanları, gelecek planlarını ve özellikle de yeni bir eve sahip olmanın heyecanı ile beklentileri bulacaksınız.

Kitap Dünyasından başlığı altında, Enstitü kitaplığına bağış yolu ile gelen yayınlara ve genç arkadaşlarımızın bir kaç yeni kitap hakkındaki kısa tanıtma yazılarına yer verdik. Enstitü yayınlarını ise son sayfada tam liste olarak bulacaksınız. Eğer İstanbul dışında iseniz yayınlarımızı faks ve telefonla Enstitü veya Ege Yayınları'ndan isteyebilirsiniz.

Kazı ve araştırmalarda bulacağınız 1998 yılına ilişkin kısa raporlar, hem Anadolu coğrafyasında Neolitik Çağ'dan Orta Çağ'ın sonuna kadar olan dönemde yaşanan gelişmelerin ayrıntılarına biraz daha ışık tutmakta, hem de hiç tanımadığımız yeni bir uygarlığın müjdesini vermektedirler.

Kazı ve araştırma haberlerinin çokluğu nedeniyle, bu sayıda yer veremedeğimiz yüksek lisans ve doktora tez listelerini Mayıs'ta çıkaracağımız 8. sayıda duyuracağız.

Yaşadığımız yüzyılın son bülteninde, yeni haber ve gelişmelerle buluşmak ümidiyle...

Kemalettin Köroğlu

Anadolu'daki Coğrafya Adlarının Eski Ahit'teki Yansıması

Dr. Paul Lawrence

Hem Yahudiler ve hem de Hıristiyanlar İbranice yazılmış 39 kitaptan oluşan Eski Ahit'i kutsal kitap olarak kabul ederler. Bu kitaptaki 4 küçük bölüm de Aramice'dir. Eski Ahit'in ilk beş kitabı geleneksel kabullenişe göre M.Ö. 15. yy'daki Musa Peygamber ile ilişkiye sokulur. Son kitapları ise M.Ö. 5. ve 4. yy'larda yazılmıştır. Böylece sözkonusu eser 1000 yıllık bir dönemi kapsamaktadır.

Eski Ahit İsraillilerin tarihini ayrıntılı denebilecek bir biçimde anlatır. Bu tarihin büyük bölümü Filistin'de geçmesine rağmen Mısır ve Mezopotamya da önemli rol oynar. Eski Ahit'te tanımlanan olaylarda Anadolu'nun kenarda kaldığı kabul edilse de, burada günümüzde Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde kalan pek çok yere değinilir.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan doğan Dicle ve Fırat ilk kez Aden Bahçesi (Yaratılış 2: 10-14) ile ilişkili olarak anılır ve sonraki kitaplarda sık sık geçer.

Yaratılış Kitabı, Nuh'un gemisinin karaya oturduğu yeri de Doğu Anadolu ile ilişkili olarak tanımlar: "Gemi yedinci ayın on yedinci günü Ararat Dağları'na oturdu" (Yar. 8:4). Ararat, gerçekte M.Ö. birinci bin yılda Doğu Anadolu'nun büyük bir bölümüne verilen Urartu adının İbranice yazılış biçimidir ve bundan dolayı Eski Ahit belli bir nokta tanımlamaktan uzaktır. Fakat yaklaşık M.Ö. 275 yıllarında Berossus'un gözlediği gibi pek çok kişi Türkiye'nin en yüksek dağı Ağrı'nın kuzey yamacında buzlara gömülmüş bir gemiye benzeyen kalıntının varlığından söz ettiler.

Yaratılış kitabı, Nuh'un üç oğlunun soyundan gelen bir çok eski toplumdan söz eder. Olasılıkla eski Lidya ülkesine adını veren Lud, Nuh'un oğlu Ham'ın torunu olarak anılır (Yar. 10: 13). Lud dışında Anadolu ile ilişkili diğer toplumlar Yafet'in oğulları olarak sayılır. Akkadçası mât Gugu olan Magog, Lidya'nın ünlü kralı (ölümü M.Ö. 644), "Gyges ülkesi"ne işaret ediyor gibi görünmektedir. Çağdaşı Assur kralı Assurbanipal'in yıllıklarında da bu ülkeden söz edildiği bilinmektedir.

Süreli Yayınlar:

Adalya II, 1997. Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi Yayını, Antalya.

Anadolu Araştırmaları XIV, 1996. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Anatolia Antiqua VI, 1998. Recueil de Travaux Publies par Institut Français d'Etudes Anatoliennes Georges Dumezil, İstanbul.

Anatolian Studies XLVII, 1997. Journal of the British Institute of Archaeology at Ankara, London.

Anatolica XXIII, 1997. Annuaire International Pour Les Civilisations De L'Asie Anterieure, Leiden.

Argos Gemicileri 5, 1998. Üç Aylık Bilimsel Araştırma Dergisi.

Belleten LXII / 233, 1998. Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara.

Epigraphica Anatolica 28,1997.Zeitschrift für Epigraphik und historische Geographie Anatoliens, Bonn.

Olba I, 1998. Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi Yayınları, Mersin.

Palmet I, 1997. Sadberk Hanım Müzesi Yıllığı. İstanbul.

Tel Aviv 25/1, 1998. Journal of the Institute of Archaeology of Tel Aviv University, Tel Aviv.

Hazırlayan: Metin Alparslan

Birkaç Yeni Yayın

Belli, O., *Anzaf Kaleleri ve Urartu Tanrıları*, İstanbul 1998, 104 sayfa, 1 harita, XXXII levhada 97 resim, 46 çizim, Arkeoloji Sanat Yayınları.

Prof. Dr. Oktay Belli başkanlığında, Aşağı ve Yukarı Anzaf kalelerinde yürütülen kazı çalışmaları, Urartu tarihi ve kültürü konusunda ilginç yeni bulgular sağlamıştır. Anzaf kazı çalışmalarının ilk kitabı olarak da değerlendirilebilecek tanıttığımız eser; Sunuş, Aşağı Anzaf Kalesi, Yukarı Anzaf Kalesi, Meher Kapısı ve Bronz Kalkan Parçası başlıkları altında ele alınmış, ayrıca metnin sonunda bibliyografya ve dizin verilmiştir.

Sunuş bölümünde yazar önce, üzerinde Urartu tanrı figürleri işlenmiş kalkan parçalarının, Yukarı Anzaf Kalesi'nde Tanrı Haldi tapınağının batısındaki bir odada ergimiş durumda bulunması sonrasında nasıl kurtarıldığını anlatır. Kalkanın restore edilebilen bölümünde birbirinin peşisıra dizilmiş 12 tanrı betimi bulunmaktadır. Belli, bu türde bezemenin örneğine günümüze kadar Urartu sanatında rastlanmamış olduğunu belirttikten sonra, figürleri Meher Kapısı'ndaki sıralama ile karşılaştırarak isimlendirir.

Aşağı Anzaf Kalesi'nin tanıtıldığı ikinci bölümde, 62 x 98 m boyutlarındaki dikdörtgen planlı kalenin İşpuini döneminde, Urartu başkentini doğu ve kuzeydoğudan gelecek tehlikelere karşı korumak için yapıldığı anlatılır. Kral İşpuini'nin oğlu Menua tarfından kurulan Yukarı Anzaf Kalesi ise Aşağı Anzaf'tan 10 kat büyüktür ve farklı amaçlara hizmet edecek biçimde planlanmıştır. Stadel ve aşağı kentten oluşan kalede, aşağı kent kapısı, depo yapıları, büyük kule, kuzey ve güney kapıları, Haldi tapınağı ve kuzeybatı yapıları üzerinde yürütülen kazı çalışmaları ve buluntuları üçüncü bölümde ele alınmıştır. Yazar dördüncü bölümü, Urartu dinini ve Anzaf kalkanını daha kolay tanımlayabilmek amacıyla, İşpuini ve Menua'nın birlikte yaptırdıkları, Urartu tanrıları ve kesilecek kurbanları gösteren Meher Kapısı anıtına ayırmıştır. Beşinci bölümde tümüyle Bronz Kalkan ve üzerindeki betimler tanımlanmıştır. Anlaşıldığına göre kalkan üzerinde Assur ordusunu bozguna uğratan Urartu tanrıları betimlenmiştir. Meher Kapısı'ndaki sıralama doğrultusunda, bütün vucudu ışık demeti içerisinde gösterilen en öndeki figür baş tanrı Haldi olarak yorumlanmıştır. İkinci sırada ise aslan üzerinde ayakta duran tanrı Teişeba, ellerindeki şimşek demetleri ile sembolize edilmiştir. Bundan sonra sırasıyla Şiuini, Hutuini, Turani, Ua, Nalaini, Şebitu, Arsimela, Anapşa, Dieduani ve Şelardi, karışık yaratıklar üzerinde, farklı sembollerle gösterilmiştir. Savaş sahnesinin ise Yeni Assur sanatının II. Assurnasirpal dönemi örnekleri ile benzerlikler taşıdığına dikkat çekilerek buradan etkiler aldığı belirtilmiştir.

Kemalettin Köroğlu

Tulunay, E. Tül, *Pelops'un Gizemi. Antik Kaynaklara Göre Tunç Çağında Anadolu'dan Yapılan Göçler ve Olympia Zeus Tapınağı Tasvir Programı Hakkında Yeni Görüşler*, İstanbul 1998, Graphis Yayınları

Olympiadlar'ın kurucusu olan ve Peleponnessos Yarımadası'na ismini veren Pelops'un tüm mitolojik öyküleri, Anadolu ile olan bağlantısı, Olympia Zeus Tapınağı'nın tasvir programındaki yeri ve tarihi kişiliğini ayrıntılı bir şekilde ele alan; bunu yazılı ve arkeolojik kaynakları kullanarak gerçekleştiren bir çalışmayı içeren bu kitap; 278 sayfa, 30 resim ve 2 tablodan oluşmaktadır.

Kitabın I. Bölümü kısa bir girişten oluşmaktadır. "Pelops'un Kimliği" adlı II. Bölümde, Pelops isminin etimolojik yapısı ve anlamı üzerinde durulmaktadır. Daha sonra Pelops'un yakınları; sırası ile babası, annesi, kardeşleri, eşi, çocukları ve torunları hakkında ayrıntılı bilgi verilmektedir. Pelops'un yakınlarını inceledikten sonra Zeus, Poseidon, Hermes, Hephaistos ve diğer Yunan Tanrıları ve Kahramanları ile olan ilişkisi anlatılmaktadır.

"Pelops Çevresinde Tekrarlanan İlginç Motifler" adlı III. Bölümde, mitolojik metinlerde geçen bazı motifler ve Pelops ile ilgileri anlatılmaktadır. Söz konusu motifler 'kesme, parçalama-pişirme- (yemek olarak) sunma'; 'açlık ve susuzluk'; 'dövme-dövünme'; 'ölümden sonra dirilme'; 'anormal ilişkiler ve kaçırma'; 'toprağa-kayalar arasında canlı gömülme' ve 'kadın savaşçı veya yönetici' olarak gruplara ayrılmıştır.

IV. Bölümün adı "Antik Kaynaklara Göre Anadolu'dan Göçler"dir. Bu bölümde, antik kaynaklarda geçen ve göçlere işaret eden mitoslar sıralanmakta, Pelops'un göç etmesinin nedenleri ve güzergahı hakkında ayrıntılı bilgi verilmektedir.

"Olympia'da Pelops" adlı V. Bölümde, öncelikle Pelops'un Olympia ve Olympiadlar ile münasebetleri gözler önüne serilmektedir. Daha sonra yazar, Zeus Tapınağı'nın tasvir programındaki yeri konusuna geçerek, bu konudaki yeni fikirlerini ortaya koymaktadır.

"Pelops'un Tarihi Kişiliği ve Önemi" adlı VI. Bölümde, özellikle antik kaynakları kullanarak Pelops'un kişiliği ve kökeni anlatılmaktadır. Pelops'un Anadolu'dan Kara Yunanistan'a göçü ile gerçekleşen kültür transferi sayesinde bu bölge için önemi üzerinde durulmaktadır.

Tüm sonuçlar, "Genel Değerlendirme ve Kronoloji" adlı VII. Bölümde toparlanmıştır. Son olarak ise, kitapta "Pelops statt Apollon ? Ein anatolischer Junker als THEIOS ANER ?" adlı ek bölüm yer almaktadır. Almanca olarak yazılan bu ek, 1998 yılında Istanbuler Mitteilungen'de basılacaktır.

Metin Alparslan

İplikçioğlu, B., *Eski Batı Tarihi I; Giriş, Kaynaklar, Bibliyografya*, Ankara 1997, 843 sayfa, 14 harita, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Yazar, kitabın Giriş bölümünde (1-239) Eskiçağ tarihi başta olmak üzere tarih bilimini incelemiş; Eskidoğu ve Eskibatı kavramlarına açıklık getirmeye çalışmış; özellikle Eskibatı tarihine kaynak oluşturan filoloji, antik edebiyat eserleri, yazıtlar, sikkeler, papirüsler ve klâsik arkeoloji gibi temel bilimleri tanıtmış; Yüksek Lisans ile Doktora çalışmalarının oluşturulmasına ilişkin önerilerde bulunmuştur.

Kaynaklar bölümünde (241-483) kaynak derlemeleri, belgeler ve yasalar başlığı altında tarih, devlet, ekonomi, kültür ve toplum ilişkileri ele alınmış; filojik, epigrafik, nümismatik, papirolojik ve arkeolojik kaynaklar ile bunlara ilişkin yayınlar tanıtılmıştır. Ayrıca Hellen, Hellenizm ve Roma tarihine ışık tutan önemli tarihçiler anlatılmış ve her bir tarihçiye ilişkin antik metinler modern çevirileri, yorumları ve ilgili literatürü ile verilmiştir.

Yazar, kitabın Bibliyografya bölümünde (484-778) oldukça zengin ve gerek öğrenciler gerekse araştırmacılar için kolaylık sağlamak amacıyla sınıflandırılmış özgün bir bibliyografya oluşturmuştur.

Yazar, kitabın Ekler bölümünde (779-843) ise, kısaltmalar ve Kronoloji listeleri hazırlamış; Türkçe metinlerde karşılaşılan Hellence ve Latince kökenli ad ve sözcüklerin farklı şekillerde yazımına bir son vermek umudu ile bu dillerdeki kelimelerin Türkçe`de doğru yazımına ve okunuşuna ilişkin öneriler sunmuştur.

Kısaca tanıtmaya çalıştığımız bu kitap: Eskiçağ tarihine kaynak oluşturan temel bilimlere ve bu bilimlere ilişkin çalışma araçları olan girişler, elkitapları, ansiklopediler, sözlükler, başvuru eserleri, bibliyografyalar ile süreli yayınlar hakkında yararlı ve bu eserlerin kullanımını kolaylaştırıcı bilgiler vermekte olup; Eskibatı tarihinde uzmanlaşmak, araştırma yapmak isteyen bir kişi için, bu konunun gerek teorik gerekse metodolojik olduğu kadar bilgi ve literatür bakımından da ilk adımları sağlamca atmasına yardım edecek, kullanışlı, standart ve toparlayıcı nitelikte bir eserdir.

Murat Arslan

Kazı-Araştırma

Bademağacı Kazıları, 1998

Prof. Dr. Refik Duru ve Doç. Dr. Gülsün Umurtak'ın yönetiminde sürdürülen Bademağacı Höyüğü kazılarının 6. dönem çalışmaları, Temmuz-Eylül aylarında geliştirilmiştir. ENÇ yerleşmelerinin araştırıldığı alanda, 1998 kazı mevsiminde 1.5 m kadar derinleşilmiş, ENÇ'ın 5 ve 6. yapı katları saptanmıştır. Mimari izlerin az olmasına karşılık, bu iki yapı katının tabanları altında, 3 bebek gömüsü ile bir hayvan gömüsüne rastlanılmıştır. Bu tabakalarda ele geçen çanak-çömlek daha geç yerleşme katlarında bulunan çanak-çömlekten önemli bazı farklılıklar göstermektedir. Keramik kirli beyaz hamurlu ve açkılıdır. Bu mal türünün çok önemli bir başka özelliği de, kaplarda dudak üzerinin düz kesilmiş olmasıdır.

İTÇ yerleşmelerinin bulunduğu, höyüğün kuzeybatı kenarında yapılan genişleme çalışmaları sırasında, 1.10 m kalınlıkta bir duvarın, iri taşlardan yapılmış alt kısmı ele geçmiştir. İTÇ 2 ve 3 yerleşmelerindeki yapıları çeviren bir surun parçası olduğu anlaşılan bu duvarın nasıl geliştiği tam olarak anlaşılamamıştır. Surun dışında, höyüğün eğimli yamaçlarının taşlarla kaplanmış olduğunun saptanması, 1998 yılının bir diğer önemli sonucudur.

İTÇ 3 yerleşmesinin megaron planlı yapılarının sayısı 6'yı bulmuştur. Bütün megaronlar birbirine yapışık olarak yerleştirilmiştir ve kapılar höyüğün merkezine bakmaktadır.

İnsan ve hayvan kemikleri Dr. B. De Cupere, bitki kalıntıları Dr. Mark Nesbitt tarafından incelemeye alınmış, bazı organik kalıntılar C14 ölçümleri yapılmak üzere Tübingen Üniversitesi'ne gönderilmiş ve İTÜ Maden Fakültesi Jeofizik Mühendisliği Bölümünden Dr. Gülçin Karlık da, höyük üzerinde bazı jeomanyetik ölçümler yapmıştır.

Refik Duru

Kısaltmalar Listesi

DÇ	:	Demir Çağ
EDÇ	:	Erken Demir Çağ
EKÇ	:	Erken Kalkolitik Çağ
ENÇ	:	Erken Neolitik Çağ
GKÇ	:	Geç Kalkolitik Çağ
GN	:	Geç Neolitik
GR	:	Geç Roma
GTÇ	:	Geç / Son Tunç Çağı
HÇ	:	Hellenistik Çağ
İK	:	İlk Kalkolitik
İTÇ	:	İlk / Erken Tunç Çağı
KÇ	:	Kalkolitik Çağ
OÇ	:	Orta Çağ
OTÇ	:	Orta Tunç Çağ
RÇ	:	Roma Çağı
RD	:	Roma Dönemi
STÇ	:	Son Tunç Çağı
yy	:	yüzyıl

Yumuktepe Höyüğü Kazıları, 1998

Yumuktepe'de Prof. Dr.Veli Sevin başkanlığında yapılan Türk-İtalyan ortak kazı çalışmaları 1998 yılında, Doruk Açmaları, Basamaklı Güney Açması ve Batı Yamaç Açmaları olmak üzere üç ana sektörde yürütülmüştür.

Höyüğün zirvesinde ZIII açmasında 11. yy'a tarihlendirdiğimiz Ib yapıkatına ait mekanlarda bu yıl da kazı çalışmaları sürdürülmüştür. Burada 1997 yılında bulunan mezarlara yenileri eklenmiş ve taban altına DÇ tabakası içine kazılmış, yan yana ve bazıları da üst üste gelecek şekilde, toplam sekiz toprak mezar açılmıştır. Üzerleri sal taşı levhalarla kapatılmış olan mezarlarda ölü hediyesi olarak bırakıldığı anlaşılan bir pişmiş toprak maşrapa, bir yeşil sırlı kase, bir cam koku şişesi ve bir bardak ele geçirilmiştir. Mezarlar yoğun bir biçimde ZIII açmasının doğusuna, 1999 yılında açmayı düşündüğümüz alana doğru devam etmektedir. Batıdaki küçük bir bölümü gün ışığına çıkartılan, dini işleve sahip olduğunu düşündüğümüz bu mekan, bir kilise ya da şapel olmalıdır.

1997'de çalışılmaya başlanan Basamaklı Güney Açmasındaki çalışmalarla höyüğün bu kesimindeki tabakalanma hakkında oldukça yeni ve daha önce J. Garstang tarafından belirlenmiş olanlara benzemeyen bilgiler derlenmiştir. M.Ö. II. binyılın ikinci yarısına ilişkin kalın bir tabakalaşmanın bulunduğu açmada, şiddetli yangın geçirmiş büyük bir mimariye ilişkin kalıntılar ve ilk kez olarak Luvi diliyle yazılmış hiyeroglifli bir mühür ve mühür baskısı ilginç bulgular arasındadır.

Batı Yamaçta ise GN ve Kalkolitik tabakalardaki kazı çalışmaları sürdürülmüştür. GF ve GFN açmalarında farklı seviyelerde fakat aynı yönde uzanan, GN tabakaların kesilmesiyle oluşturulmuş iki adet teras duvarı belirlenmiştir. Bu teraslar, geçen yıl F açmasında bulduğumuz ile aynı özellikleri taşımaktadır ve höyüğün oluşumu ve sınırları hakkında oldukça ilginç yeni bilgiler vermektedir. Bu-